KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

CİLT 1

2023 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 59

@ Copyright 2023 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social No: 59

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.
Para ile satılamaz.

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social Affairs.

Tasarım ve Uygulama
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

Baskı
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Kayaşehir Mah. Ulubatlı Hasan Cad. Blok 2H Kapı No: 19
34494 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 613 79 55
Sertifika No: 40619

ISBN: 978-605-72931-7-6
Takım ISBN: 978-605-72931-6-9

KOCAELİ ANSİKLOPEDİSİ

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI

2023

Sahibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Adına
Doç. Dr. Tahir BÜYÜKAKIN

Genel Koordinatör
Balamir GÜNDOĞDU

Ansiklopedi Yürütme Kurulu
Prof. Dr. Haluk SELVİ
Prof. Dr. Muhammed Bilal ÇELİK
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN
Prof. Dr. Levent ATALI
Volkan ŞENEL
Raşit FİDAN
Hayriye SÖZER
Adil YILDIRIM

Sekreterya
Nesrin DURAN
Şükriye Göksu HÜLAGÜ

Ansiklopedide yer alan maddelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilim ve Danışma Kurulu
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Prof. Dr. İdris BOSTAN
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Prof. Dr. Metin TUNCEL
Prof. Dr. Nermin ERSOY
Prof. Dr. Nevnihal ERDOĞAN
Prof. Dr. Numan AKDOĞAN
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ
Doç. Dr. Gülşen ERDAL
Doç. Dr. Mustafa SARI
Doç. Dr. Şennur KAYA
Dr. Metin ŞENTÜRK
Erdoğan ÖZDEMİR
Feyzullah Yavuz ULUGÜN
Müzeyyen ÜNAL
Recep KANKAL

İçindekiler

TAKDİM • XIII
ÖN SÖZ • XV
3D YAZICI VE TASARIM MERKEZİ • 3
15 TEMMUZ DEMOKRASİ ŞEHİTLERİ ANIT PARKI • 4
27 MAYIS • 5
28 HAZİRAN İLKOKULU • 6
ABDULHALİM ARAS • 11
ABDULLAH KÖKTÜRK • 11
ABDULLAH KÖSEOĞLU • 12
ABDULLAH ŞERİF EFENDİ • 12
ABDULLAH ŞEVKET • 14
ABDURRAHMAN GAZİ • 14
ABDÜLAZİZ • 15
ABDÜLHAMİD II • 17
ABDÜLHAMİD II CAMİİ • 19
ABDÜLLATİF B. SADULLAH EL-KOCAVÎ EL-GEKBÛZEVÎ • 20
ABDÜLMECİD • 21
ABDÜSSELAM BEY • 23
ABDÜSSELAM BEY MAHALLESİ (KEMALPAŞA, TEPECİK) • 24
ABRAHAM MURADYAN VE İZMİT'TE MATBAACILIK • 25
ACISU PARKI • 27
ADALAR ÇARŞISI • 27
ADALET GAZETESİ • 28
ADEM ALİ SARIOĞLU • 28
ADEM GÜL • 29
ADİL ATAN • 30
ADLİYE SARAYI • 30
ADNAN DARENDELİLER • 32
ADNAN FİLİZ • 33
ADNAN SOFUOĞLU • 34
AFET VE ACİL DURUM İL MÜDÜRLÜĞÜ • 35
AFFAN YATMAN • 36
AGÂH EFENDİ • 37
AĞAÇAĞIL CAMİİ • 38
AHÎLİK • 40
AHMED HİLMİ EFENDİ • 41
AHMED MİDHAT EFENDİ • 42
AHMED NECATİ EFENDİ • 43
AHMED NEZİH GALİTEKİN • 44
AHMED AĞA NAMAZGÂHI • 45
ANZAVUR AHMET • 46
AHMET ARKAN • 49
AHMET AYHAN • 50
AHMET EDİP PAŞA • 51
AHMET FAİK ABASIYANIK • 52
AHMET FEVZİ BASIM • 54
AHMET FUAT ÇEVİREN • 55
AHMET GÜNEŞ • 56
AHMET HAKKI TURABİ • 57
AHMET HALUK DURSUN • 58
AHMET HAMDİ DEĞER • 59
AHMET HİKMET ÜÇIŞIK • 61
AHMET İHSAN TOKGÖZ • 62
AHMET KAYNAK • 63
AHMET MÜFİD SANER • 63
AHMET MÜMTAZ SAKA • 64
AHMET NECMETTİN AKTEN • 67
AHMET ÖZHAN / AHMET ŞÜKRÜ KADIÖZ • 67
AHMET PENBEGÜLLÜ • 68
AHMET RİFAT ÖZDEŞ • 70
AHMET SAKIZLI • 70
AHMET SIVACI • 72
AHMET SÜHEYL ÜNVER • 73
AHMET SÜREYYA SOFUOĞLU • 74
AHMET ŞÜKRÜ BAYINDIR • 75
AHMET ŞÜKRÜ OĞUZ • 76
AHMET TAŞÇI • 78
AHMET VEFİK PAŞA • 78
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER İL MÜDÜRLÜĞÜ • 80
AK ALİ EFENDİ EL-İZMÎDÎ • 81
AKÇA CAMİİ • 82
AKÇA KOCA • 83
AKÇA KOCA ANIT MEZARI • 85
AKÇAKOCA / DERE CAMİİ • 87
AKÇAKOCA MAHALLESİ • 88
AKÇAKOCA NESLİNİN EVKAFI (İLYAS BEY, KADI FAZLULLAH, KUTBÜDDİN ÇELEBİ, MUHYÜDDİN ÇELEBİ) • 90
AKÇAMESCİT MAHALLESİ • 92
AKÇARAY • 93
AKÇAT MEMBA SUYU • 95
AKİF TERZİOĞLU • 95
AKMEŞE • 96
AK YEŞİL SPOR KULÜBÜ • 97
ALAATTİN KURT • 98
ALACA MESCİD / GÜMÜŞLÜOĞLU CAMİİ • 98
ALİ AĞA ÇEŞMESİ • 99
ALİ ÇELİKİZ • 100
ALİ DİKMEN • 101
ALİ HAYDAR KONCA • 102
ALİ HAYDAR ÖZTALAY • 102
ALİ İMAMOĞLU • 104
ALİKAHYA SEMTİ • 104
ALİ KEMAL • 106
ALİ KOÇ DEMİRÖREN • 107
ALİ MEZAR SUYU • 108
ALİ NAMIK ŞENER • 109
ALİ PORTUK (ALİ PERTEK) • 110
ALİ RIZA SİRMEN • 111
ALİ SAİT AKBAYTOĞAN • 112
ALİ SEDAT PEK • 112
ALİ SUAT BEY • 113
ALİ SÜREYYA KALEMCİOĞLU • 114
ALİ ZÜHTÜ EFENDİ • 115

ESKİHİSAR VİYADÜĞÜ • 530
ESKİHİSAR YOĞURDU • 532
ESKİ MEZARLIKLAR (İZMİT) • 533
ESMERAY • 535
EŞME • 535
EŞME AYVASI • 537
ETHEM ACAR • 538
ETHEM NECİP YETKİNER • 538
ETHEM VASSAF AKAN • 539
EUNOMİUS • 540
EUSEBİUS • 541
EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİ'NDE KOCAELİ • 542
EYÜP AYAR • 543
FAHRETTİN KANDEMİR • 547
FAHRİ CAN • 547
FAHRİ GÖRGÜLÜ • 548
FAHRİ SEYREK • 549
FARUK ERTUNÇ • 550
FATİH ZAMANINDA KOCAİLİ • 551
FATMA HİKMET İŞMEN • 552
FATMA KAPLAN HÜRRİYET • 553
FATMA SEHER HANIM (SAVAŞIR) • 554
FATMA TÜRK KUŞKAYA • 556
FATOŞ SEZER • 557
FAYTON OYUNCULARI • 557
FAZIL ŞERAFETTİN BÜRGE • 559
FENER GÖLÜ • 560
FENERLER • 561
FERİDUN ASLAN • 562
FERİDUN EMECEN • 563
FERİDUN ÖZBAY • 564
FERİDUN YÜKSEL • 564
FERRUH ÖVEN • 565
FESTİVALLER • 565
FETHİ AŞKIN • 568
FETHİYE CADDESİ • 568
FEVZİYE (MEHMED BEY) KÜLLİYESİ • 570
FEVZİYE PARKI • 571
FEYZULLAH İZMİDÎ • 573
FEYZULLAH YAVUZ ULUGÜN • 574
FİKRİ IŞIK • 575
FLAŞ KOCAELİ • 577
FORD A.Ş. • 577
FOTOĞRAFÇILIK • 578
FOTO MAVYAN • 581
FRANSIZ RUHBAN OKULU • 581
FRIEDRICH KARL DÖRNER VE BITHYNIA ARKEOLOJİSİ • 583
FUAR • 584
FUAT BALKAN • 585
FUAT SİRMEN • 586
FUAT SORAĞMAN • 587
GAR BİNASI AĞAÇLARI • 591
GAYRİMÜSLİM MEKTEPLERİ • 592
GAZANFER BİLGE • 598
GAZETE K • 599
GAZİ AKÇA KOCA ANI EVİ • 600
GAZİLER DAĞI-GAZİLER TABİAT PARKI • 601
GAZİLER KÜLTÜR EVİ • 601
GAZİ LİSESİ / İZMİT LİSESİ • 602
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA (ORHAN) CAMİİ • 603
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA (ORHAN) MEDRESESİ • 607
GEBEŞOĞLU MEHMET AĞA • 608
GEBZE • 609
GEBZE BELEDİYELER BİRLİĞİ • 615
GEBZE BELEDİYESİ • 616
GEBZE CAMİLERİ • 619
GEBZE ÇEŞMELERİ • 621
GEBZE BAYRAM ÇÖREĞİ • 627
GEBZE ERKEK RÜŞDİYE MEKTEBİ • 628
GEBZE EVLERİ • 630
GEBZE HAMAMLARI • 631
GEBZE HAPİSHANESİ • 637
GEBZE KERVANSARAYI • 638
GEBZE MEDYASI • 639
GEBZE MENZİLHANESİ • 639
GEBZE MEZARLIKLARI • 642
GEBZE SPORCU EĞİTİM MERKEZİ (GEBZESEM) • 643
GEBZE TAŞI • 643
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ • 644
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ • 646
GELENEKSEL TÜRK SÜSLEME SANATLARI EĞİTİM MERKEZİ • 648
GENÇ DÜŞÜNCELER MECMUASI • 649
GENÇLİK MERKEZLERİ • 650
GENÇLİK VE SPOR İL MÜDÜRLÜĞÜ • 652
GENÇ SES • 654
GEZ GÖR KOCAELİ • 654
GİZEM AKMAN • 655
GOODYEAR • 656
GÖÇ İDARESİ İL MÜDÜRLÜĞÜ • 656
GÖÇLER • 657
GÖKHAN SÖZER • 662
GÖKMEN ÇİÇEK • 662
GÖKMEN KASABALI • 663
GÖLCÜK • 664
GÖLCÜK • 670
GÖLCÜK BELEDİYESİ • 671
GÖLCÜK DENİZ MÜZESİ KOMUTANLIĞI • 675
GÖLCÜK HAMAMLARI • 676
GÖLCÜK MACAR DOSTLUK ANITI • 677
GÖLCÜK MARŞI • 678
GÖLCÜK MEDYASI • 678
GÖLCÜK TERSANESİ • 679
GÖLKAY PARK • 681
GUREBA HASTANESİ • 681
GÜLFETTİN ÇELİK • 683
GÜLTEPE NEKROPOLÜ • 684
GÜMÜŞLÜOĞLU (SAATÇİ ALİ EFENDİ) KONAĞI • 685
GÜMÜŞLÜOĞLU MUSTAFA. B. MEHMET • 687
GÜNDEM KOCAELİ • 687
GÜNDOĞDU ÇEŞMELERİ • 687
GÜNDÜZLÜ SUYU • 689
GÜNEŞ KARABUDA • 689
GÜRKAN UYGUN • 690
GÜZELTEPE (AKSE) MAHALLESİ CAMİİ • 691

olacağını öngören Gebeşoğlu, bunun önüne geçmek amacıyla 300 kişilik bir milis kuvveti oluşturmuştur. Sofuoğlu köyünden Arnavut İzzet, Eseler köyünden Ömer oğlu Hakkı, Durmuş oğlu Kâmil, Raşit oğlu Hasan, Mehmet oğlu Mehmet Ali, Durhasan köyünden Molla Hamit, İhsan oğlu Mehmet, Büberoğlu köyünden Büberoğulları'ndan Hüseyin, Belen Ören köyünden Hasan oğlu Ahmet ve diğer arkadaşlarıyla birlikte iaşe ve cephanelerini kendileri temin etmek üzere başlangıçta 80 kişilik olan kuvvet daha sonra civar köylerin de katılımıyla 300 kişiye çıkmıştır.

Yunanlılar ve onlara yardımcı yerli azınlık çetelerinin zorladıkları Geyve Boğazı, Ankara'ya bağlı Milli Birlik Kuvvetleri ve Hafız Fuat'ın milis kuvvetleri ile yenilgiye uğratılmıştı. Bu bölgeden İzmit'e doğru kaçmalarını izlemek üzere de İzmit bölgesi milis kuvvetlerinden Kaymaslı Kasım Kaptanla beraber Gebeşoğlu Mehmet Ağa görevlendirilmişti. İzmit'in yeniden alınmasına değin önemli mücadelelerde bulundular. İzmit'in işgalden kurtuluşu sırasında doğu yönünde, Kaymakçı Çiftliği civarında Kabaklı mevkiinden itibaren, Altıncıoğlu Çiftliği cephesinden Kandıra yoluna kadar 5 kilometrelik cephe sahasını Gebeşoğlu Mehmet Ağa'nın kumandası altındaki milis kuvvetleri tutmuştur.

İzmit'in işgalden kurtuluşunun ardından Gebeşoğlu Mehmet Ağa, milis erlerinden seksen kişiyi düzenli orduya göndermiş, 72 eri de İzmit teşkilatına teslim etmiştir. Beraberine aldığı 50 kişi ile Lefke'ye giderek Süvari Fırkası kumandanı Hacı Arif Bey'in hareketine katılmış ancak İzmit çevresinde savaşın bitmesi üzerine köyüne dönerek İstiklal Savaşı süresince asker toplama ve sevk etme görevini üstlenmiştir.

İzmit'te bulunan Gebeşler mağazasının kurucusu Mustafa Kebenç, Gebeşoğlu Mehmet Ağa'nın vasiyeti üzerine Esenler köyünden İzmit'e yerleşen oğludur.

KAYNAKÇA

Rıfat Yüce, *Kocaeli Tarih Rehberi*, Türkyolu Matbaası, İzmit 1945, s. 76-77; Avni Öztüre, *İzmit Tarihi*, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1969, s. 162-164; *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*, ed. F. Yavuz Ulugün, İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları, s. 57.

Gülten MADENDAĞ

GEBZE

Coğrafya

Kocaeli il merkezinin (İzmit) batısında, İzmit Körfezi'nin kuzey sahillerinden başlayan ve plato yüzeyi üzerinde Karadeniz'e eğimli sahalara kadar uzanan arazi üzerinde Cumhuriyet öncesinde kurulmuş Kocaeli'nin en eski ilçelerinden biridir. Kocaeli il merkezine uzaklığı 51 km olan Gebze'nin denizden yüksekliği 184 m'dir.

İlk çağlardan beri önemli bir yerleşme bölgesi üzerinde bulunan Gebze ve çevresi 1888'de kurulan Kocaeli sancağına bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Cumhuriyet sonrasında da Kocaeli vilayetine bağlı bir kaza olarak varlığını sürdüren Gebze ilçesine bağlı, merkezi Karayakublu köyü olan ve 23 köyden meydana gelen Taşköprü nahiyesi 5 Eylül 1936'da kaldırılarak 12 köyden oluşan Tavşancıl nahiyesi kurulmuştur. Geri kalan köylerden 2 tanesi (Kargalı ve Duraklı) Mollafeneri nahiyesi'ne 11 tanesi de İzmit merkez kazasına bağlanmıştır. Daha sonra Karayakuplu ve Alihocalar köyleri de 22 Ekim 1938'de İzmit merkez kazasına bağlanmıştır. Sonraki yıllarda da Gebze merkez nahiyesine bağlı Aydınlı, Tuzla, Orhanlı ve Tepeören köyleri İstanbul vilayeti Kartal kazasının merkez nahiyesine bağlanmıştır. Yani 1935'te 42 köyün bağlı olduğu ve 740 km² alana sahip Gebze ilçesi, 1955'te 724 km² alana ve 27 köye sahipti. Bugün bu alan üzerinde Darıca, Çayırova, Dilovası ve Gebze ilçelerinden başka Körfez ilçesinin de yarısı yer almaktadır. Körfez ilçesinin 17 köyünden 9 tanesi eski Tavşancıl (Hereke) ve Mollafeneri bucaklarına bağlı köylerdi. Geriye kalan bugünkü Gebze ilçesinin 22'si merkezde, 18'i de kırsal alanda olmak üzere 40 mahallesi vardır. 418 km² yüzölçümüne sahip olan Gebze ilçesinin 2020 yılı sonu itibariyle toplam nüfusu 392,945 kişi, nüfus yoğunluğu 940 kişi/km² dir. İlçe merkezinin nüfusu 377,650, kırsal mahallerin toplam nüfusu ise 15,295'dir.

Gebze'de nüfusun gelişimine baktığımızda, farklı dönemlerde farklı oranda ama sürekli hızlı bir artış görülür. Öncelikle, Gebze ilçesinin alanında ve bağlı yerleşmelerin miktarında önemli değişiklikler olmuştur. Bu durumu göz önüne almadan yapılacak karşılaştırmalar hatalı olacaktır. Fazla bir alan değişikliğinin olmadığı 1935-1970 arasındaki dönemde yavaş bir gelişme seyri izlenmiştir. 1935'te 26 bin olan ilçe nüfusu 1970'de 47 bine yükselmiştir. 35 yıllık bu dönemde %79 oranında artan nüfusun yıllık ortalama artış hızı %2,3'dür. Sanayileşmenin arttığı 1970-1985 arasındaki 15 yıllık dönemde yıllık ortalama %17'lik bir artışla, ilçe nüfusu 47 binden 115 bine yükselmiştir. Sonraki 15 yılda, yani 1985-2000 döneminde, nüfusun yıllık ortalama artış hızı %10'a düşmekle birlikte yine de çok hızlı artış sürmüştür. Bu dönemde nüfus 115 binden 422 bine yükselmiştir. Nihayet 3 yeni ilçe ile dörde bölünmeden önceki 2007 ADNKS'ne göre nüfusu 521.291'e çıkmıştır. 2008'deki idari düzenlemelerden sonra bu nüfusun 288.569'u Gebze'de kalmıştır. 2020 yılı sonu itibariyle toplam nüfusu 393 bin kişi kadar olan Gebze ilçesinin diğer üç ilçe ile birlikte nüfusu 800 bini (799.075) bulmaktadır. Gebze ilçesinin 1935'te %88 olan kırsal nüfus oranı sürekli azalarak 2000 yılında %40'a gerilemiştir. Her ne kadar 2012'den sonra büyükşehir kapsamına alınan tüm yerleşmeler şehir sayılsa da, Gebze ilçe nüfusunu 2020'de %4'ü kırsal mahallelerde yaşamaktadır.

Gebze ilçesi arazileri, yükseltisi 100 metrelerden 400 metrelere kadar artabilen ve ortalama yükseltisi 150 metre olan plato alanlarından oluşur. Arazi genelde güneyden kuzeye doğru eğimlidir. Doğu-batı yönlü su hattının güneyinde dar bir alanda ise topoğrafya eğimi güneye, yani Marmara Denizi'ne doğrudur. İlçe arazilerinin en yüksek noktalarını Yelken Tepe (409 m) ve Kayalıkuyularbaşı Tepe (409 m) oluşturur. Akdeniz ile Karadeniz iklimi arasında bir geçiş iklimine sahip

GEBZE İLÇESİNİN YERLEŞİM ve ULAŞIM HARİTASI

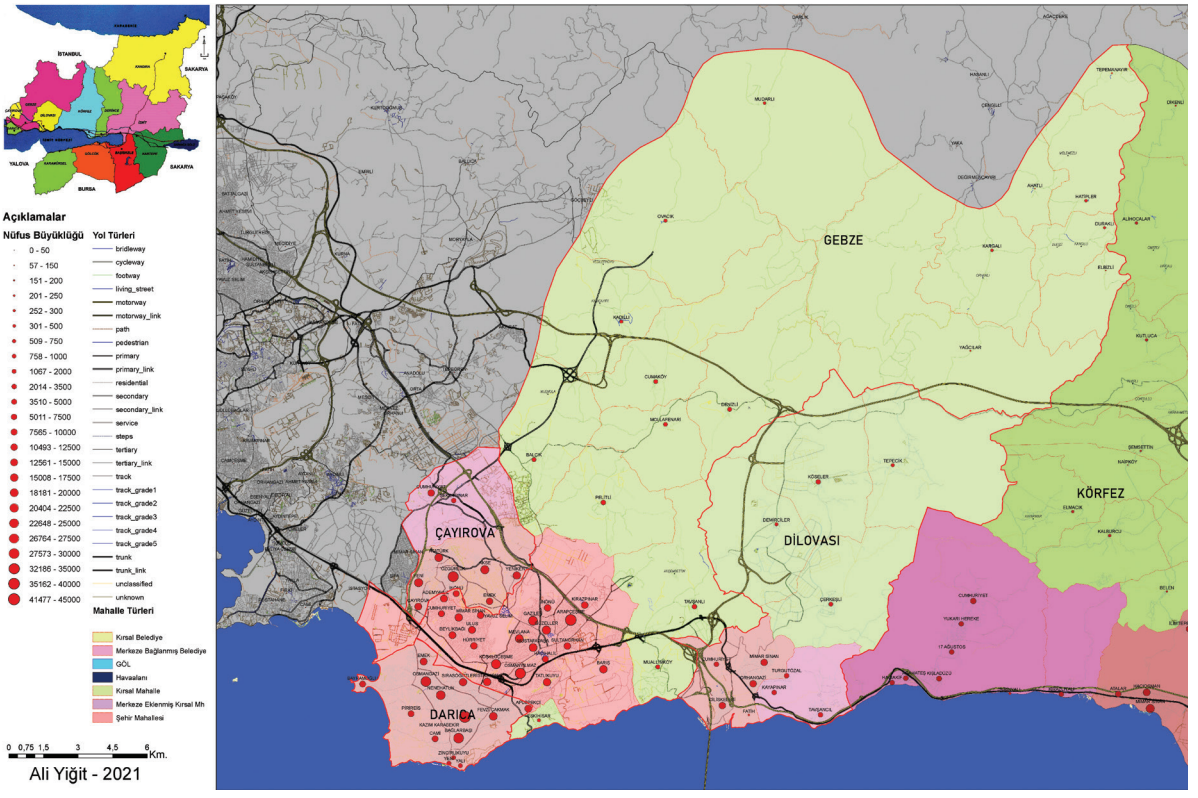

olan Gebze'de yıllık toplam yağış miktarı 722 mm, ortalama sıcaklık 15°C kadardır. İlçe arazisinin %44'ü orman ve fundalıktır. Orman örtüsünü kayın ve meşe türleri oluşturur. Kayın daha çok Karadeniz'e eğimli kuzeydoğu kesimde yayılış gösterir. Meşe türleri ise kuzeybatıda Marmara'ya eğimli alanlarda geniş yayılış gösterir. Marmara kıyılarına yaklaştıkça geniş ölçüde kermez meşesi ve akçakesmeden oluşan makilikler ön plana çıkar. İlçe arazilerinin %20'si tarım alanıdır. Geri kalan %36'sı da tarım dışı alanlardır. 77 bin dekar kadar olan tarım alanlarının %95'i tarlalardan oluşmaktadır. Ancak tarlaların %60'ı ekilmekte %40'ı boş bırakılmaktadır. Tarlaların yarısına yem bitkileri ve diğer yarısına da tahıllar ekilmektedir. Tahıllardan en çok yulaf, buğday ve arpa, yem bitkilerinden de yulaf (yeşil ot) fiğ ve silajlık mısır ekilmektedir. Sebze bahçelerinin oranı %3, meyve bahçelerinin oranı da %2'dir. Sebzelerden en çok sivri biber, kıvırcık, marul, hıyar, domates, taze fasulye ve patlıcan üretilmektedir. Meyvelerden de en çok şeftali, kiraz, fındık ve elma yetiştirilmektedir. Daha az olarak da, armut, üzüm, ceviz ve nektarin üretilmektedir. Gebze ilçesinde daha ziyade besi hayvancılığı yapılır. İlçede yaklaşık 14 bin koyun, 6600 keçi ve 9 bin kadar da sığır beslenmektedir. Ayrıca yıllık 100 binden fazla et tavuğu, 60 binden fazla da yumurta tavuğu yetiştirilmektedir.

İlçe sınırları içinde M.T.A. tarafından dolomit, bakır, kurşun, çinko, cıva, barit ve kuvarsit rezervleri tespit edilmiştir. Tavşanlı, Muallim ve Mollafeneri mahallelerindeki çimento hammaddesi olarak kullanılan dolomit yataklarının büyük bir kısmı yerleşim alanları altında kalmıştır. Pelitli Mahallesi arazisinde bakır, kurşun çinko yatağı belirlenmiş olup, yatak geçmiş yıllarda işletilmiştir. Mudarlı Mahallesinde barit rezervi mevcuttur. Ayrıca Mudarlı'da civa yatakları geçmiş yıllarda işletilmiştir. Cuma ve Kadilli Mahalleleri arazisinde gaz beton yapımına uygun kuvarsit rezervi mevcuttur. Bu yatakların bir kısmı yerleşim alanları altında kalmıştır. Tavşanlı köyü, Taşkaldıran mevkiinde kireçtaşı ve Muallimköy civarında taş, Kutluca Mahallesi yakınlarında da mermer ocakları işletilmektedir.

Gebze ilçesinde endüstri çok gelişmiştir. İlçede 3 organize sanayi bölgesi, 2 sanayi sitesi ve 2 de teknopark bulunmaktadır. Gebze OSB, Plastikçiler OSB, Güzeller OSB'de toplamda 350 firmada 40 bine yakın kişiye istihdam sağlanmaktadır. Gebze ve Hasköy sanayi sitelerinde toplam 540 işyeri bulunmaktadır. Ayrıca TÜBİTAK MAM Teknokenti ile GOSB içerisinde teknopark yer almaktadır. Yani Gebze her yönüyle tam bir sanayi şehri konumundadır. Uluslararası pek çok markanın üretim yeri olan Gebze'de Türkiye'nin önde gelen firmasının iş yerleri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin önde gelen teknik üniversitelerinden biri olan ve 1992'de Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü adıyla kurulan, 2014'te adı değişen Gebze Teknik Üniversitesi ile TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi yerleşkeleri Gebze'de yer almaktadır.

Gebze, tarihî eserler yönünden de zengindir. Kartacalı komutan Annibal'ın mezarı ve Eskihisar Kalesi yanında eski Türk eserlerinin de en güzel örneklerine rastlamak mümkündür. Bunlar arasında, Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Çoban Mustafa Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan cami, medrese, kervansaray, hastane, kütüphane ve türbeden meydana gelen Çoban

Mustafa Paşa Külliyesi, Orhan Gazi (Sultan Orhan) Camii, İlyas Bey Camii, Malkoç Bey ve Horasanlı Şeyh Kudbeddin Çelebi türbeleri, İbrahim Paşa Çeşmesi ve Menzilhane Hamamı gibi eserler sayılabilir. Ayrıca Gebze kıyıları da turizm açısından önemlidir. Gebze Belediyesi Halk Plajı yaz aylarında çok ziyaret edilen yerlerdendir. Eskihisar Mahallesi'ndeki Osman Hamdi Bey Müzesi görmeye değer yerlerdendir. Tavşanlı Mahallesi yakınlarındaki Ballıkayalar Tabiat Parkı Gebze'nin ilgi çeken mekânları arasında yer alır. Gebze'de çok sayıda turistik otel bulunmaktadır. Bunlarda yıllık geceleme sayısı 200 binden fazladır.

Gebze, İstanbul (Haydarpaşa)-İzmit-Eskişehir demiryolu ile milletlerarası E-5 karayolu üzerindedir. Günümüzde YHT hattı ile TEM, İstanbul-İzmir ve Kuzey Marmara otoyolu bunlara eklenmiştir. İstanbul ile birleşmiş olan Gebze Sabiha Gökçen Havaalanı'na 28 km mesafededir. İstanbul'dan Anadolu'ya giden tüm otobüsler Gebze'den geçtiği gibi şehir içi otobüs hatlarının pek çoğu ve Marmaray tren hattı da Gebze'ye kadar uzanmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmet Bom *Gebze ve yakın çevresinin coğrafi özellikleri ve* şehiriçi *arazi kullanımı* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007; Gaye Ertin, *Gebze'nin Sosyo-Ekonomik Evrimi (1933-1988)*, İst. Üniv. Dnz. Bil. ve Coğr. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1988; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. *Kocaeli Turizm Rehberi.* Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli 2010; Kocaeli İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2020 Faaliyet Raporu; Kocaeli İli Arazi Varlığı, T.C. Başbakanlık, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No: 16, Ankara. 1995; Kocaeli Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. *Kocaeli İl Çevre Durum Raporu.* Kocaeli Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Kocaeli 2009; Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, (2020). Kocaeli İli Maden ve Enerji Kaynakları. Ağustos 12, 2021 tarihinde MTA internet Sitesinden alınmıştır: https://www.mta.gov.tr; *Resmî Gazete*, Sayı 26824, Tarih 22 Mart 2008: 6 Mart 2008 Tarihinde Kabul edilen 5747 No.lu "*Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*"; Taner HANÇER, *Gebze'de sanayi faaliyetleri*, İst. Üniv. Dnz. Bil. ve Coğr. Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) Yayınları. Ankara (ilgili yıllara ait nüfus istatistikleri) https://www.tuik.gov.tr/; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Merkezi Dağıtım Sistemi (MEDAS), Bitkisel Üretim ve Hayvancılık İstatistikleri veri tabanları, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr; Ümit Sergün, *Kocaeli Yarımadası'nda Kırsal Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat. Fakültesi Yayını, İstanbul 1986; Yusuf Dönmez, *Kocaeli Yarımadasının Bitki Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat. Fakültesi Yayını, İstanbul 1979

Ali YİĞİT

Tarih

Gebze, Doğu Marmara Bölgesi'nin Kocaeli Yarımadası'nda, doğusunda Dilovası, batısında Tuzla, kuzeyinde Şile ilçeleri ve güneyinde de Marmara Denizi ile çevrili sınırlar içinde kalan bir yerleşim bölgesidir. Bölgedeki ilk yerleşimin Marmara Denizi kıyısında veya denize çok yakın, Eskihisar'ın olduğu yerde veya biraz daha doğusunda olduğunu belirten kaynaklar, tarihte bilinen en eski isminin Libisso veya Lybissa olduğunu, Bizans döneminde, Dacibyza'ya çevrildikten sonra Osmanlılar döneminde Gekbuze olarak değiştiğini, çeşitli kayıtlarda Geybuveyze, Gegbüveyze, Geyibüveyze, Geyiboyoyze, Geykivize, Gekboze adlarının da kullanıldığını göstermektedir.

Yunan ve Roma dönemi kayıtlarında Bitinya (Bithynia) adı verilen geniş bir coğrafyanın parçası olan bölgenin yerleşim tarihi MÖ XII. yüzyıla karar uzanır. Gebze'nin tarihte ilk olarak varlığına Makedonya kralı Büyük İskender'in ölümünden sonra yöreye egemen olan Bitinya Krallığı döneminde rastlanmaktadır. Bölge, bu dönemde Bitinya kralı I. Nicomed'in egemenliği altına aldığı bölgede kurduğu yerleşim birimlerinden birisi olarak kayıtlarda geçmektedir. M.Ö IV. yüzyılda kurulduğu sanılan yerleşim birimi M.Ö 73 yılında Romalıların eline geçmiştir. Kısa bir müddet İstanbul'u fethetmek için bölgeye gelen Arapların egemenliğine giren Gebze, bundan sonra Osmanlı hâkimiyetine kadar Bizans yerleşimi olarak kalmıştır.

Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine ilk girişi Sultan Orhan dönemindedir. Bölge, Akçakoca komutasındaki Samsa Çavuş, amiral Karamürsel ve diğer komutanlar tarafından karadan ve denizden kuşatılmak suretiyle ele geçirilmiştir. Ancak Yıldırım Bayezid'in Timur'la yaptığı Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Bizans hâkimiyetine geçen Gebze'nin kesin olarak tekrar Osmanlı toprağı olması, 1420 yılında Çelebi Sultan Mehmet devrindedir. İkinci kez gerçekleştirilen bu fetihten Osmanlı Devleti'nin sona ermesine kadar Gebze varlığını bir Osmanlı kasabası olarak sürdürmüştür.

Gebze'yi dünden bugüne geçmişinde tanımlayabilmek için öncelikle İstanbul ve İzmit'i de içine alan Marmara Bölgesi ölçeğinde bir çerçeveyi dikkate almak gerekir. Frigya, Lidya, Pers, Yunan ve Roma dönemi egemenliklerinde daha geniş bir bölge ekseninde, Bizans döneminde yaşanan imparatorluk iç kargaşaları döneminde ve İslam-Arap orduları fetih harekâtları/kuşatmalarında da bölge Kocaeli Yarımadası bağlamında geçiş noktası hüviyetinde olagelmiştir. Özellikle Osmanlı öncesi dönemde doğuda Bithynia Kralı I. Nikomedes'in Marmara Denizi körfezine kurduğu Nikomedeia (İzmit) ve batıda Kostantinapolis (İstanbul) ekseninde yaşanan tarihi gelişmelerde arka planda kalan bir yer olarak kaydedilmiştir.

14. yüzyılda Sultan Orhan Gazi döneminde, Osmanlı topraklarına ilk katılımı 1330 yılında olan Gebze (Gekbuze), Yıldırım Bayezid'in Timur'a yenilgisi sonrası girilen fetret devrinde şehzadeler mücadelesinin etkilediği bir bölge olmuş, bu çerçevede düzenli bir gelişim gösterememiştir. Gebze'nin istikrarlı bir gelişim içine girdiği dönem Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'u fethetmesi sonrasıdır. İstanbul'un alınışı ile bölgenin ticari kapasitesi genişlemiş, bir kaza merkezi olarak çevre köyleri ile birlikte zirai üretim bölgesi haline gelmiş, yerleşim yapısı güçlenmiştir. Tımar sisteminin ve bununla örtüşür biçimde adli sistemin kuruluşu ile Gebze 15. yüzyıl ortalarından itibaren klasik yerleşim karakterini elde etmiştir.

Gebze, Bizans öncesi dönemden başlayarak Osmanlı döneminin sonuna kadar değişen idari yapılanmalar içinde farklı konumlarda olmuştur. Bir dönem, Marmara Denizi'ni kontrol altında tutan kaleden do-

YAZAR KURUM VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Abdullah Kahraman	Kocaeli Üniversitesi	abdullah.kahraman@kocaeli.edu.tr
Abdullah Lüleci	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	luleciabdullah@gmail.com
Adem Arı	Sakarya Üniversitesi	aari@sakarya.edu.tr
Adnan Sofuoğlu	Hacettepe Üniversitesi	adnans@hacettepe.edu.tr
Ahmet Ekşi	Kocaeli Üniversitesi	ahmet.eksi@kocaeli.edu.tr
Ahmet Kamil Uysal	Araştırmacı/Yazar	kamiluysal41@hotmail.com
Ahmet Yavuzyılmaz	Necmettin Erbakan Üniversitesi	ahmet_yavuzyilmaz@hotmail.com
Ahmet Yüksel	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	ahmetarih@hotmail.com
Akın Deveci	Kocaeli Üniversitesi	akin.deveci@kocaeli.edu.tr
Ali İhsan Engür	Kocaeli Üniversitesi	ali.engur@kocaeli.edu.tr
Ali Kaya	Kocaeli Üniversitesi	ali.kaya@kocaeli.edu.tr
Ali Yeşildal	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	aliyesildal@gmail.com
Ali Yiğit	Bursa Uludağ Üniversitesi	aliyigit@uludag.edu.tr
Alim Alper Cesur	Kocaeli Üniversitesi	alper.cesur@kocaeli.edu.tr
Alparslan Arslan	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	arslan_6141@hotmail.com
Alper Başer	Afyon Kocatepe Üniversitesi	baseralperhidayet@gmail.com
Arzu Serpil Arslan	Kocaeli Üniversitesi	aarslan@kocaeli.edu.tr
Aslıhan Akpınar	Kocaeli Üniversitesi	aslihan.akpinar@kocaeli.edu.tr
Aybike Özel	Kocaeli Üniversitesi	aybike.pelenk@kocaeli.edu.tr
Ayhan Orhan	Kocaeli Üniversitesi	aorhan@kocaeli.edu.tr
Ayhan Yüksel	Araştırmacı/Yazar	sunkur28@gmail.com
Aysel Çetinkaya	Kocaeli Üniversitesi	aysel.cetinkaya@kocaeli.edu.tr
Ayşegül Komsuoğlu Çıtıpıtıoğlu	İstanbul Üniversitesi	sezer.komsuoglu@yok.gov.tr
Ayşegül Yılmaz	Kocaeli Üniversitesi	aysegul0841@gmail.com
Bahadır Bozdağ	Bozdağ Mimarlık Dekorasyon Ltd.Şti.	bahadirbozdag@gmail.com
Barış Ateş	Milli Hakimiyet Medya	millihakimiyet41@gmail.com
Behçet Kemal Yeşilbursa	Bursa Uludağ Üniversitesi	behcetyesilbursa@yahoo.com
Bilal Tunç	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	btunc@agri.edu.tr
Bilsen Bilgili	Kocaeli Üniversitesi	bilsen.bilgili@kocaeli.edu.tr
Biray Çakmak	Uşak Üniversitesi	biray.cakmak@usak.edu.tr
Bora Yenihan	Kocaeli Üniversitesi	bora.yenihan@kocaeli.edu.tr
Burak Aslanmirza	Kocaeli Üniversitesi	burakaslanmirza@gmail.com
Burak Demir	Sanat Tarihçisi	burakdemir2014@gmail.com
Burcu Kurt	İstanbul Teknik Üniversitesi	burcukurt@itu.edu.tr
Burhan Sayılır	Anadolu Üniversitesi	burhansayilir@anadolu.edu.tr
Bülent Cırık	Dumlupınar Üniversitesi	bulent.cirik@dpu.edu.tr
Bülent Coşkun	Emekli Öğretim Üyesi	bulentcoskun@gmail.com
Büşra Savaş	Kocaeli Üniversitesi	busrasavas0a0@gmail.com
Cemil Öztürk	Marmara Üniversitesi	cemilozturk2012@gmail.com
Cengiz Akgün	Kocaeli Kent Gazetesi	cengzakgun@gmail.com
Cengiz Keskin	Kırklareli Üniversitesi	cengizkeskin@sakarya.edu.tr
Ceyhun Konak	Kocaeli Üniversitesi	ceykonak@gmail.com
Çiğdem Külçür	Kocaeli Üniversitesi	cigdemkulcur@gmail.com
Deniz Demirarslan	Kocaeli Üniversitesi	denizd@koceli.edu.tr
Deniz Özay	Kocaeli Üniversitesi	ozaydenizozay@gmail.com
Dilara Bahçalı	Kocaeli Üniversitesi	dilarabahcali@gmail.com